

Biotopu valsts līmeņa aizsardzības mērķu (FRV) noteikšana: datu izvēle un eksperta apsvērumi

Biotopa kods	9020*
Biotopa nosaukums	Veci jaukti platlapju meži
Eksperti	Sandra Ikauniece, Jānis Ozols
Darbs pabeigts	29.04.2024.
Vispārējas piezīmes	Latvijā ir >1% biotopa platības ES Boreālajā reģionā, t. i., Latvijai ir starptautiska atbildība attiecīgā biotopa saglabāšanā. Lai gan Latvijā mežu teritorijas aizņem lielu valsts daļu (vairāk kā 50% no sauszemes teritorijas), biotops 9020* Latvijā ir sadrumstalots un izplatīts mozaīkveidā. Tas raksturīgi ne tikai ārpus aizsargājamām dabas teritorijām saimnieciskiem mērķiem apsaimniekotos mežos, bet arī daudzviet Natura 2000 teritorijās. Tikai daļā Natura 2000 teritoriju sastopamas plašākas biotopa 9020* vienlaidus platības (vai mozaīkā ar citiem ES nozīmes meža biotopiem). Cēlonis šādai situācijai ir tas, ka biotopa kritērijiem kvalificējas bioloģiski veci un cilvēka darbības maz ietekmēti meži (Ikauniece, 2017), bet tādi ir reti sastopami pat aizsargājamās dabas teritorijās, kur vēsturiski veikta saimnieciskā darbība un normatīvie akti joprojām atļauj dažādu veidu mežsaimniecisko darbību un koksnes ieguvī. Īpaši fragmentēts biotops 9020* ir privātajos mežos. 2024. gadā spēkā esošie normatīvie akti neaizsargā biotopu 9020* no koksnes ieguves ārpus aizsargājamām dabas teritorijām, kā arī atļauj koku ciršanu un koksnes ieguvī biotopa platībā daudzās Natura 2000 teritorijās. Lai to novērstu un panāktu biotopa platību nesamazināšanos, būtu nepieciešams veikt būtiskus grozījumus normatīvajos aktos, kas regulē atļautās darbības Natura 2000 teritorijas, citās aizsargājamās teritorijās un biotopos saimnieciskiem mērķiem izmantojamās platībās. Tālākā nākotnē biotopa platības var palielināties, turpinot nosusināties biotopa <i>91E0* Aluviāli meži</i> degradētajam biotopa variantam, un, izzūdot atbilstošai hidroloģijai un mineralizējoties augsnei, 91E0* raksturīgie apstākļi un veģetācija var izzust, un biotops sukcesijas rezultātā var pārveidoties un turpmāk kvalificēties kā 9020*. Veģetācijas sezonas izmaiņas nākotnē var palielināt nemorāliem mežiem raksturīgās veģetācijas un koku, krūmu sugu klātbūtni egļu mežos, tāpēc sukcesijas rezultātā iespējama biotopa <i>9050 Lakstaugiem bagāti egļu meži</i> platību mazināšanās, pārveidojoties par 9020* biotopu.

FRA noteikšanā izmantotā metode – GAP analīze (MDA)

Biotopam nepieciešamās platības noteikšanas metode

FRA noteikšanā nav izmantota informācija par platību, ko Latvija sniedza Eiropas Komisijai pirms Natura 2000 teritoriju tīkla izveides Latvijā 2004. gadā (EIONET, 2023; ziņojums par periodu 2001.–2006. gads) – 25 km² (EIONET, 2023). Šie dati bija tikai daļēji balstīti inventarizācijā dabā, inventarizācija tika veikta tikai perspektīvajās Natura 2000 teritorijās un izmantojot jau novecojušu metodiku par dabisko meža biotopu inventarizāciju, kā arī nebija kritēriju ES biotopu interpretācijai Latvijā.

Lai noteiktu biotopa references vērtību un iegūtu iespējami ticamu FRA platību, veikta biotopa izplatības modelēšana un GAP analīze, izmantojot jaunākos pieejamos datu slāņus, kas ir daudz precīzāki nekā 2000. gadu sākuma apsvērumi un salīdzināti ar Angelstam un kolēģiem veikto GAP analīzi 2005. gadā. Biotopam noteiktā nepieciešamā platība nav saistīta ar konkrētām teritorijām, svarīgi ir nodrošināt stabilu nepieciešamo platību, ņemot vērā, ka biotopa teritorijas mainīsies.

Biotopa izplatības modelēšana un GAP analīze

GAP jeb trūkumu analīze balstās uz trīs soļiem, references platības noteikšanu, robežvērtības noteikšanu un nepieciešamās platības noteikšanu, kā arī salīdzināšanu ar šobrīd esošo platību. Nosakot references vērtību izmantota 2023. gada Valsts meža dienesta meža inventarizācijas datu bāze, aktuālais ES nozīmes biotopu datu slānis, Baltijas ezera krasta līnijas slānis, kāpu slānis, osu slāni un ūdens objektu slāņus. ArcGis Pro katram nogabalam ar *intersect* funkciju noteica, cik liela ir biotopa platība konkrētajā nogabalā, cik liela ir osu, kāpu un Baltijas ezera platība konkrētajā nogabalā un, izmantojot funkciju *near*, noteica attālumu līdz tuvākajai ūdenstilpei. Tad dati eksportēti no ArcGis Pro csv formātā, lai veiktu analīzi programmā R 3.4.4 un RStudio. Programmā RStudio noteikti biotopa izplatības ietekmējošie faktori, izstrādājot biotopa izplatības modeļus, izmantojot *Gram* lineārus modeļus un *poisson* sadalījumu. Modeļiem tika pārbaudīts, vai tiem ir ietekme uz biotopa sastopamību, kā arī tas, kuri parametri ietekmē biotopa sastopamību pozitīvi un statistiski būtiski. Izmantotie parametri modeļos ir valdošā koku suga, meža augšanas apstākļu tips (MAAT), attālums no ūdenstilpes, osu platība, kāpu platība un Baltijas ezera platība. Potenciālo biotopa references vērtību noteica ArcGis, izmantojot 2023. gada mežu inventarizācijas datu bāzes slāni un būtiski ietekmējošos pozitīvos parametrus no izstrādātajiem modeļiem. Pārbaudīja vai izvēlētie būtiski ietekmējošie parametri konkrētajam biotopam nepārklājas ar kādu citu biotopu. Ja tiek secināts, ka ar konkrētajiem parametriem teritorijā var būt arī cits biotops, noteica, kāds ir biotopu īpatsvars pie izvēlētajiem parametriem, pieņemot, ka biotopu attiecība nav mainījies. Potenciālā vēsturiskā biotopa platība ir vienāda ar meža nogabalu platību, kuri atbilst izvēlētajiem parametriem reizināts ar 1,4, jo pēc Angelstam un kolēģu darba (2005), valstī vēsturiski meža platība bija ap 70%. Šis solis netika veikts biotopiem, kuru platība ir atkarīga no reljefa ietekmes, piemēram, *Nogāžu un gravu mežiem* 9180*, *Mežainām piejūras kāpām* 2180, *Skujkoku mežiem uz osiem* 9060 vai *Ķērpjiem bagātām priežu mežiem* 91T0 uz iekšzemes kāpām, jo šo biotopu maksimālā platība ir atkarīga no ģeoloģiskajiem faktoriem. Pēc tam šī platība reizināta ar biotopu īpatsvaru, nosakot, cik liela daļa no platības būtu potenciāli piemērota konkrētajam biotopam. Kad bija noteikta potenciāla vēsturiskā biotopa platība, noteica biotopu speciālistu sugām nepieciešamo robežvērtību no sākotnējās biotopa platības. Angelstam un kolēģiem (2005) noteica, ka dabiskiem mežiem robežvērtība visiem mežiem ir 20%, Avotiņš un kolēģiem (2022) pūcēm ir noteicis, ka, lai nodrošinātu pūču aizsardzību, ir nepieciešams aizsargāt 37,5% no meža zemes. Šis procents tika pieņemts kā robežvērtība visiem meža biotopiem, kuriem nav nosacījums, ka ir jāatbilst dabiskam mežam biotopam (DMB) vai potenciālam dabiskam meža biotopam (PDMB). Attiecīgi iegūto references vērtību sareizināja ar noteikto robežvērtību un ieguva potenciālo FRA platību. Pēc tam FRA platība salīdzināta ar zināmo HDV un šobrīd esošo biotopa

platību (CV). Ja platība bija mazāka, tad gala FRA = CV vai HDV (atkarībā no tā vai HDV ir zināms un ticams), ja FRA platība bija lielāka par HDV vai CV, tad FRA = FRA.

Biotopa *Veci jaukti platlapju meži* (9020*) biotopu izplatības modelēšanas un GAP analīzes rezultāti:

9020* pozitīvi korelēja ar MAAT: vēris, gārša, slapjais vēris, slapjā gārša un liekņas platību un dominējošajām koku sugām: apse, ozols, osis, liepa, goba un vīksna. Pēc biotopu izplatības modeļa, noteiktā references platība ir 1718,1 km².

FRA rezultātu verifikācija

9020 FRA platība = Noteiktā references platība 1718,1 km² x izmatotā robežvērtība 37,5% x 1,4 = 481 km².

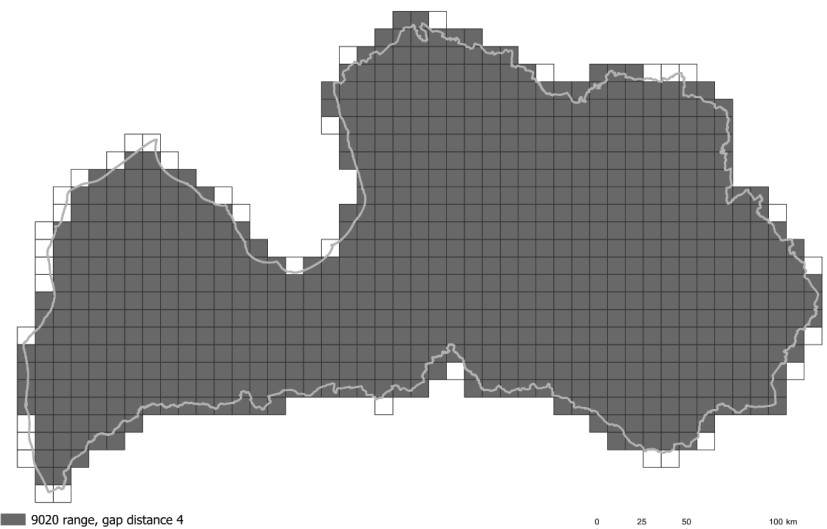
HDV nav ticams,

CV = 165 km², gala FRA 481 km².

Noteiktā CO platība valstī ir 52,7 km².

Noteiktā FRA platība ir 2,9 reizes lielāka par valstī esošo biotopa platību un 9 reizes lielāka par Natura2000 noteikto CO platību. Biotopa FRA platība iespējams ir daudz lielāka par pašreiz esošo biotopa platību, jo biotopam ir nepieciešams atbilst dabiskam meža biotopam un mežsaimnieciskās darbības rezultātā šādu mežu valstī ir maz. Karte ar potenciāli piemērotām biotopa teritorijām FRA mērķa sasniegšanai ir redzama 5. pielikumā. Jāņem vērā, ka teritorijas ir tikai aptuvenas un ir nepieciešams izstrādāt metodiku kā izvēlēties piemērotākās no iespējamajām teritorijām, lai nodrošinātu biotopam un tam raksturīgo speciālistu sugu ilglaicīgu pastāvēšanu.

FRR noteikšanā izmantotie apsvērumi

Vai izplatības areāla HDV ir visa Latvija?	Jā. Pašreizējais biotopa izplatības areāls ir 64 172 km², tas noteikts 10 x 10 km kvadrātu tīklā (koordinātu sistēma ETRS89-LAEA, EPSG:3035), izmantojot Biotopu direktīvas 17. panta ziņojuma Range tool (izmantojot gap distance 4).
Vai biotops aizņem visu iespējamo areālu Latvijā?	Jā.
Vai biotopa areāls Latvijā ir	Nē.

samazinājies, un pārmaiņas nav saistītas tikai ar uzlabotām zināšanām par biotopa izplatību?	
REF min, km²	—
REF max, km²	—
REF vid., km²	—
REF periods	—
HDV min, km²	—
HDV max, km²	—
HDV vid., km²	—
CV (pašreizējais areāls), km²	64 172 km ²
Saskaņā ar Metodikas 8. att. atbilstošs scenārijs	1. scenārijs 1. FRV = HDV = CV REF (vēsture) HDV (2004) CV (2024) FRA (~2040)
Vai paredzamas areāla izmaiņas klimata pārmaiņu rezultātā?	—
Vai Latvijā ir >1% biotopa platības ES Boreālajā reģionā, t. i., Latvijai ir starptautiska atbildība attiecīgā biotopa saglabāšanā?	—
Vai Latvijā biotopa platības ir fragmentētas?	—
Vai negatīvie faktori, kas izraisīja samazināšanos, vēl darbojas?	—
Vai biotopa platībai kādā no laika nogriežņiem ir bijušas negatīvas tendences?	—

Papildjautājumu summa	–
Intervāls	-
FRR	64 172 km² FRR = CV

Literatūra un dati

Angelstam P. Bērmanis R., Ek T., Šica L. 2005. Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana Latvijas mežos. Noslēguma ziņojums. Valsts meža dienests, A/S Latvijas valsts meži, Ostra Gotaland Meža pārvalde.

Avotins, A., Kerus, V., Aunins, A., 2022. National scale habitat suitability analysis to evaluate and improve conservation areas for a mature forest specialist species. Global Ecology and Conservation 38. doi:10.1016/j.gecco.2022.e02218.

EIONET 2023. Article 17 web tool, <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>.

Ikauniece S. (red). 2017. Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas Latvijā. 6. sējums. Meži Dabas aizsardzības pārvalde, Sigulda.

Pielikumi

4. pielikums. Aktuālās 9020* biotopa platības DDPS “Ozols” (01.02.2024.), vektordatu slānis.

5. pielikums. Veci jaukti platlapju meži 9020* potenciālās biotopa teritorijas FRA sasniegšanai

.

Veci jaukti platlapju meži 9020* potenciālās biotopa teritorijas FRA sasniegšanai

